

poznámky biologa O SOCIOBIOLOGII

Jan Zrzavý

I časopis *Cargo* se stal v roce 1999 dějištěm sporu o sociobiologii člověka, sporu poněkud konfekčního — právě tento a právě takto pojatý spor se totiž vede všude, už léta. Budu reagovat hlavně na druhý článek Jaroslava Skupníka (*Cargo* 2/99), protože v něm přestal vést obecné řeči o explanačních východiscích a začal argumentovat jasně a k věci, tj. o zásadně špatných *biologických* základech sociobiologie, a činí tak s evidentním nepochopením věci, mezi antropology, psychology a sociology dosti běžným. Zdůrazňuji, že problém, zda sociobiologie je či není sociomorfní, mi nepřipadá příliš zábavný a myslím, že duo Skupník–Hůlová tuto otázku prodiskutovalo dostatečně. Koneckonců, i odpor k sociobiologii je sociomorfní až radost pohledět („jen si posviťme na tu naši chlupatou přirozenost a pohleďme neradostně pravdě do očí,“ vece Hůlová, doufám, že ironicky, ve svém novém příspěvku; za sebe prohlašuji, že mi připadá *radostnější* být zvířetem a oddávat se sexu, než být, dejme tomu, filozofem a oddávat se fenomenologickému závorkování — a co má být?). Vůbec je zvláštní, že sociobiologové tiše zkoumají, zatímco antisociobiologové, zjevně z nedostatku vážné práce, pišou články, že sociobiologie je blbost. Všimněte si, že žádná disputace není vyvolána článkem nějakého sociobiologa, jak je s tou sociobiologií pěkně na světě; jakási vzteklá nervozita se koncentruje na druhé straně. Než přejdu k věci, rád bych upozornil na poněkud příliš průhledné eristické figle, jichž Skupník užívá. Je to snad nejlépe vidět na str. 234. Nejprve cituje Lewontina a spol., že prý „it is simply not possible to say that traits that appear to be homologous ... are really so“ a že „behavior that is genetically stereotyped in apes may be learned early in humans“ (podtrhl JZ), tedy věty, které znamenají, že *podobnost bez dalších důkazů nemusí nutně znamenat totožnost*, načež pokračuje — jako by to vyplývalo z Lewontinovy formulace — slovy „nejedná se o ... stejné věci, ale o vnější podobnosti“. Odkud to víte, pane? Nezapomínejte, že „it is simply not possible to say that traits that appear to be homologous ... are not really so“ a že „behavior that is genetically stereotyped in humans may be learned early in apes“. Mám dojem, že většina antropologů (jistě i Lewontin) by se před podepsáním těchto vět poněkud ošivala — přitom se od původních Lewontinových ničím neliší, leda emocionálním zabarvením.

Ale teď tedy k věci.

Ve vědě, na rozdíl od filozofie, lze jasně prohlásit, že některé hypotézy jsou už dávno mrtvé a že nemá smysl hádat se s jejich autory. Nevím přesně, kde stojí a chce stát kulturní antropologie — zda je to prostě a jednoduše srovnávací etologie lokálních populací jednoho savce, anebo obecně poetická textotvorba (články v *Cargo* umožňují oba výklady). Těm, kteří se domnívají, že antropologie je věda a úvaha o tom, že nějaká hypotéza je vyvrácená/zastaralá/z-módy-vyšlá, je tudíž legitimní, bych rád sdělil, že vyvracet Wilsona nemá smysl. Wilsonovská sociobiologie je koncepce naivní a simplicistní, byť institucionálně vlivná a biologie už je někde jinde. V posledních 25 letech se v evoluční biologii stalo několik důležitých věcí. Jednou z těchto revolucí, možná nejdůležitější, je genocentrismus Hamiltona, Maynarda Smithe, Williamse či Triverse, ke kterému dodatečně (a čistě vědecky spíš okrajově) přispěli také Dawkins a Wilson. Je možná důležité vysvětlit právě antropologům, že genocentrická revoluce se netýká pouze lidí, ale tvorstva obecně, a že se netýká pouze sociálních či sexuálních vztahů mezi organismy, ale absolutně čehokoliv, od optimalizace příjmu potravy až po velikost snůšky. Sociobiologie člověka vznikla tak, že lidi napadlo aplikovat obecný aparát sociobiologie vlivovce červeňokřídlého na člověka (a zjistili, že to lze), a sociobiologie obecně vznikla tak, že lidi napadlo aplikovat aparát behaviorální ekologie na sociální vztahy (a zjistili, že to lze).

Nicméně tato genocentrická revoluce není jediná: Od 70. let biologové vědí, že výtěžek každé hry záleží i na tazích protihráčů. Optimálního řešení lze jakžtakž dosáhnout jen tehdy, když prostředí (například teplota vody) pasivně přihlíží vaši evoluci a nehraje proti vám. Ve světě plném konkurentů, parazitů a sexuálních partnerů, kteří proti vám hrají, jsou vaše adaptace v každém okamžiku nutně poněkud zastaralé, a proto nedokonalé. Aplikací tohoto obecného principu je tzv. Red Queen (celková adaptovanost druhu se během evoluce přinejmenším nezlepšuje) i koncepce tzv. trade-off (nelze být dobrý ve všem — kdo hodně investuje do velikosti vajec, takže pak má velká a samostatná mláďata, musí mít těch vajec málo). Zhruba od 70. let také víme, že selekce není neomezeným tvůrcem vlastností organismů, protože evoluce pracuje v prostoru vymezeném fyzikou a geometrií tohoto světa (formální constraint), jakož i předchozí fylogenezí organismů (historický constraint). Selekcce může pracovat jenom s tím, co má, protože evoluční diskontinuita není povolena (každý potomek má nějakého předka a v každém okamžiku to muselo být životaschopné); pak ovšem nelze hledat dokonalé adaptace, značná část našich vlastností jsou prostě nouzová řešení, neboť nebylo k dispozici nic lepšího než produkt předchozí evoluce. Nezapomínejte, že evoluce nemá cíl, nemá směr, neplánuje, nýbrž reaguje na průšvihy, které se už staly, přičemž kritériem úspěchu je pouhý *relativní* počet potomstva. A konečně víme, že značná část nových genů (přesněji alel), a tedy i nových vlastností se v populaci nefixuje selekcí, ale tzv. genetickým driftem, neboli náhodou, a že čím je populace menší, tím větší je podíl náhodnosti v jejím osudu. Toto všechno nebylo vymyšleno proto, aby to uráželo lidskou hrdost, ale lze to na tento cíl bez problémů aplikovat. Zatímco genocentrická revoluce modifikuje staříčkou otázku „je tento znak

adaptivní?" novým směrem — „či je to adaptace?" (organismu, rodiny, genu, memu, parazita?), ostatní novoty vlastně ukazují, že zdaleka ne všechny vlastnosti organismů jsou adaptivní — proto jsou naivní panadaptacionisté Wilsonova typu tak nevěrohodní. Ale pozor: to, že nějaký znak není zjevně adaptivní nebo je i zjevně maladaptivní, může jenom znamenat, že je to *adaptace někoho jiného*. Čím dál víc se ukazuje, že mužská homosexualita je důsledek činnosti ultrasobeckého genu šířícího se z matky na potomky a úspěšného tím, že potlačuje syny a tím zvyšuje kompetitivní úspěšnost dcer. Chtělo by to delší vysvětlování, ale důležité je, že z hlediska tohoto genu je homosexualita *velice* adaptivní, jenomže to není adaptace toho příslušného chlápka. Adaptivní vlastnosti zkrátka není snadné poznat.

Pokud tedy Skupnik polemizuje s všeobecným panadaptacionismem, je dobré zdůraznit, že tady není žádný spor, protože tuto fázi má biologie za sebou a na to, že žijeme v nejlepším ze všech světů („panglossovské paradigma"), už opravdu věří málokdo.

Konflikt je jinde. Skupnik v podstatě tvrdí, že informace o genetické podstatě vlastnosti X druhu A nelze převádět na tutéž vlastnost u druhu B, pokud nám o druhu B scházejí pozitivní genetická data. Nu, je možno být taktó epistemologicky přísný, ale přinejmenším medicína dosti běžně a úspěšně pracuje s představou, že co vyzkoušíme na potkanech, to bude v člověku docela dobře fungovat. Závažnější je pak ale otázka, zda je legitimní vyvozovat z nedostatku informace závěry negativní — tedy nevíme-li, jak je to uděláno u druhu B, je jasné, že je to u něho uděláno jinak než u druhu A. Doufám, že absurdita tohoto myšlenkového postupu je každému zřejmá. Nicméně právě toto sociálně-kulturní vědci implicitně a někdy i explicitně dělají: neznáme geny, které determinují lidskou zálibu v sexu, tedy takové geny neexistují a všechno způsobují různé sociální role a kulturní vzorce a podobné věci, které naopak šimpanzi mít nemohou a nesmějí. Tam převládají geny, tady prý kultura.

Je dobré si uvědomovat, že mezi „geny" a „kulturou" není žádný zásadní rozdíl. Opice se bojí hadů. Mají to v genech, nebo se to učí? Uděláme pokus: vychováme-li mládě v izolaci od ostatních opic, bát se nebude a klidně si bude s hadem hrát. Když mu promítneme film, kde opice v hrůze prchá od hada, opičátko to úplně postačí a začne se bát taky. Takže se učí. Jenže: promítneme-li mu film, kde opice v hrůze prchá od melounu, *nezačne* se bát melounů. Opice má vrozené, čeho je eventuálně možné se bát, pokud to její raná zkušenost potvrdí. To, co je vrozené, se totiž klidně může měnit zkušeností. Tak třeba lidé mají dvě nohy. Budete-li zkoumat, proč někteří lidé nemají dvě nohy (obvykle jich pak mají tři), zjistíte, že to jsou skoro vždycky důsledky úrazů, tedy vlastně důsledky životní zkušenosti, výchovy, sociálních podmínek, kultury apod. *Variabilita* v počtu nohou je tedy většinou negenetická. Znamená to snad, že sám počet nohou a jejich přítomnost na našem těle nejsou geneticky podmíněny? Ovšem že ne; dnes už dokonce známe geny, které to dělají. Lidé mají různou životní zkušenost (jakkoliv měřenou), a proto mají různě zkažené zuby, různě ztvrdlá játra, různé sklony k agresivitě, k homosexualitě, k náboženství. Nicméně je rozumné očekávat, že stavba a ontogeneze chrupu, stavba

a ontogeneze jater, sociální chování a sexualita jsou přímo či nepřímo založeny genetiky. Není důvodu předpokládat, že nějaké chování je *bud'* genetické, *nebo* kulturní. Dítě se učí jazyku tak nadšeně a *automaticky*, jako se bude o patnáct let později učit sexu. Jsou lidé, kteří se jazyku ani sexu pořádně nenaučí; ale z toho nelze vyvozovat, že nebyť kultury, lidé by se nerozmnožovali a byli zliha. Výzkumy, které ukazují významnou genetickou komponentu takových vlastností, jako je inteligence, sklony k alkoholismu nebo sexuální orientace, jsou dosti přesvědčivé. Když totéž zjistíme o dědičnosti dutosti celeru, přesvědčí to každého. U lidského chování se nějak zdráháme, asi proto, že život lidský známe zevnitř a biologicky determinování si *nepřipadáme*. Je ovšem sporné, zda je nejlepším zdrojem informací o paranoie sám paranoik.

Kultura jako taková je jistě autonomní a na genech dosti nezávislá, respektive závislá přes mnoho mezikroků. Ale mozek, který tu kulturu v jakémsi smyslu aspoň částečně „dělá", je prostě struktura buněk a jejich synapsí a neurotransmiterů a jako takový nemůže být ne-biologický, ať si o různých hypotézách o geno-kulturní koevoluci myslíme cokoliv. To geny nám udělaly mozek schopný nechat se infikovat memy. Že mozek této infekce schopný může být biologicky užitečný, je pravda (kdo zná hodně písniček Honzy Nedvěda, sbalí hodně holek), dokonce je i pravda, že memy (tj. „kultura") se mohou šířit i na úkor biologické fitness (kdo si nedá pokoj a i po osmnáctém roce svého věku zpívá písničky Honzy Nedvěda, tomu fitness prudce klesá, pokud ho rovnou někde v noci u ohně neutlučou kytarami), ale struktura mozku se nemůže šířit na úkor fitness svého hostitele. My všichni jsme zdědili mozek po rodičích, kteří se jakžtakž rozmnožili, aspoň jednou, a pak potomka nějak uživilí a odchovali. Kultura neruší biologickou evoluci, ale modifikuje kontext, v němž normální biologická evoluce probíhá; kde dříve vítězil ten, který se lépe pere, tam nyní vítězí ten, který lip švindluje; kde byly dříve adaptací svaly, tam je nyní adaptací mozek; ale adaptivní je pořád taková vlastnost, která pomáhá množení. Nejsme jediní tvorové, jejichž evoluce se koná v kulturním prostoru — totéž platí třeba pro šimpanze nebo kosatky, ale v jistém smyslu také pro domácí zvířata, jimž jsme ten nový kontext vytvořili my. Psi štěkají, vlci štěkají jen vzácně, a to když musí prudce oznámit malým štěňatům nějakou naléhavou, obvyklé varovnou novinku. Pes je zkrátka vlk žijící ve smečce takových idiotů, že na ně musí pořád hovořit štěněčím jazykem, aby aspoň něco pochopili, když už subtilnější komunikace nejsou schopni; kdo této změny komunikace nebyl schopen, množil se málo. Hominizace se podobá domestikaci nejen výsledkem (slabý a manipulovatelný tvor se sklonem k obezitě a mimořádné sexuální aktivitě), ale i významným podílem geno-kulturní koevoluce.

Skupnik píše o problému homologie/analogie — ne všechno, co je podobné; musí mít stejnou genetickou, ontogenetickou a historickou podstatu. Zájemce o tuto problematiku odkazují na svůj článek (*Vesmír* 76: 27–30, 1997); je zjevné, že Skupnik tuto problematiku přebírá z literatury nesmírně zjednodušeně a molekulární biologii totálně nepoučeně (neboli z Goulda). Vychází z tradiční představy, že homologie struktur předpokládá homologii „strukturní" genů (což je snad i pravda) a naopak (což je jistě nepravda). Dnes

například víme, že homologické geny vyrábějí nohy hmyzu a nohy obratlovců, ačkoliv tyto struktury jako takové si homologické nejsou. Gen zkrátka perzistuje během fylogeneze, obvykle dělá (ještě) něco jiného, a jakmile vyvstane potřeba mít nohu, je to pokaždé ten-
lýž gen, kdo se toho ujme. „Analogické struktury“ tedy mohou mít odlišný původ a přece mohou být „výsledkem vlivu společných genů“. Dokážu si klidně představit „geny pro sociální chování“, které samozřejmě nedělají „sociální chování“, nýbrž kódují informaci pro strukturu nějakých neuroreceptorů — a tyto receptory se podílejí na vzniku sociální struktury, třeba i mnohokrát nezávisle, například tím, že umožňují sofistikovanější rozlišování našinců a cizinců. Tohle je vůbec důležité si uvědomit: geny nikdy nedělají chování, nýbrž vždycky a bez výjimky pouze popisují stavbu bílkovin a/nebo časoprostorovou logiku jejich výroby. „Gen pro noční vidění“ dělá bílkoviny sítnice. „Gen pro agresivitu“ dělá neurotransmitery. (Víte, proč jsou blondýnky takové hodné, stejně jako třeba bílí koně, zatímco s brunetkami a vraníky je pro samý temperament těžko vyjít? Protože melanin, tj. černé barvivo, patří do stejné biosyntetické dráhy jako noradrenalin, což je nervový přenašeč v sympatickém nervstvu, a to zařizuje akce typu „bójuj!/uteč!“). Kdo má málo melaninu, má málo i noradrenalinu. Světlejší jsou pomalejší. Pomalejší jsou hodnější.)

Skupnik má úplnou pravdu, že to, čemu říkáme společnost, musí mít nějaké definiční vlastnosti, abychom si toho vůbec všimli, že jde o logickou třídu definovanou člověkem a že pravá podstata různých společností může být různá. Může. Jenomže uznáme-li, že chování včel v úlu i chování lidí ve městě odráží jakési „strukturální vlastnosti systému“, znamená to mimo jiné, že není důvod používat pro lidskou společnost jiný explanační aparát než pro společnost včelí. Strukturální univerzálie mohou, ale nemusejí být geneticky podloženy, přinejmenším proto, že každý dokonale vertikální kulturní přenos nějaké vlastnosti (z rodičů na potomky a nikdy jinak) se skoro nedá *odlišit* od dokonale vertikálního genetického přenosu téže vlastnosti (různé kuchyňské figle se dědí tak dokonale z matky na dceru, jako kdyby byly kódovány mitochondriální DNA, a je čistě věcí víry, domníváme-li se, že tomu tak není). Čili „uniformní zoocentrismus“, na kterém trvám, není *nutně* genocentrický. Všechno, co se v šimpanzích tlupě přenáší kulturně, přenáší se pravděpodobně kulturně i v tlupě lidí.

Skupnikovu představu, že člověku jaksi vyhasíná instinktivní determinace, přinejmenším nepovažuji za evidentní. Těžko se to dá testovat na zdánlivě unikátních lidských vlastnostech, jako je třeba skládání symfonií; průkaznější je srovnávat instinktivní či kulturní determinaci toho chování, které sdílíme s ostatními zvířaty. Znamenalo by to prostě, že co paván nebo šimpanz činí instinktivně, musí se člověk naučit; a má-li se člověk něčím podstatným lišit od ostatních zvířat, musí jít o hromadný, nenáhodný, *systematický* zánik mnoha instinktů. Ty ovšem nemohou zanikat jinak než proto, že jedinci, jejichž „geny pro instinkt X“ jsou nějakým způsobem poškozeny, zanechávají více potomků než ti, jejichž geny zůstaly netknuté. Kdo chce mluvit o vyhasínání instinktů v průběhu hominizace, musí dokázat, že k tomu opravdu došlo (což nám nepoví Erich Fromm, ale spíš nějaký komparativní neurofyziolog), a potom také ukázat, v čem je ta selekční výhoda učení proti

instinktům. Že zdržení způsobené učením je výhodné. Klidně si dokážu představit i opak, tzv. genetickou asimilaci: geny umožňují variabilitu v chování, ale výhodný je jenom jeden typ chování, takže geneticky možné spektrum není využíváno; mutace, které toto spektrum omezují, tedy nejsou pronásledovány selekcí a mohou se zafixovat, takže po nějaké době se všichni chovají stejně z důvodů *genetického* omezení, což způsobuje postupné převažování genetické determinace nad kulturní. Kdo se něco naučí blbě, ten na to doplatí, a omezit podíl učení je tudíž výhodné. Všimněte si, že to, co se učit nemusíme, třeba dávení, nám obvykle docela jde. Tvrdím zkrátka, že značnou část sociálních otázek řešíme instinktivně, nebo přinejmenším ne-racionálně (což dokonale dokazuje tzv. Wasonův test nebo všeobecná nerozhodnost lidí s poškozenou emocionalitou), tedy stejně jako šimpanzi, ale neradi si to připouštíme. Lidskou společnost totiž nevynalezli lidé, všichni naši „lidoopi“, „opičí“ a „poloopičí“ předkové žili sociálně (což opravdu *víme*) a nikdy neexistovali žádní osamělí divoši, kteří by se mohli potkat v lesích a uzavřít společenskou smlouvu jiného než zvířecího typu. Evoluční kontinuita se netýká jenom zubů, ale i societ. Je-li náš život složitější než život šimpanzů, což asi je, musíme mít víc instinktů než šimpanzi — což je přinejmenším použitelná pracovní hypotéza.

A teď se dostáváme k zásadnímu nedostatku Skupnikovy argumentace — užívá spojení typu „sociální hmyz a primáti“ nebo „u člověka jako u šimpanze nebo u včely, mravence či termita“, a v tom je ten problém. Vztah mezi člověkem a šimpanzem se totiž nepodobá vztahu mezi mravencem a člověkem, nýbrž vztahu mezi dvěma druhy mravenců rodu *Lasius*. V moderní fylogenetické literatuře začínají být šimpanzi i lidé řazeni do jednoho rodu *Homo* (z důvodu nomenklatorické priority), takže na světě dnes žijí tři druhy lidí, člověk šimpanz (*Homo troglodytes*), člověk bonobo (*Homo paniscus*) a člověk obecný (*Homo sapiens*).

V lese lítá budniček větší a budniček menší. Oba mají křídla, zobáky a vzdušné vaky a oba si stavějí hnízda na zemi či u země. Tyto dva druhy se skoro nedají rozeznat, leda podle zpěvu. Ani o jednom nevíme, jaká je genetická podstata těchto znaků, nicméně z faktu, že jsou si geneticky příbuzní na 97,4%, což víme (na to potřebujeme znát nukleotidovou sekvenci DNA nebo jejich částí, nikoliv funkci jednotlivých genů), lze vyvozovat, že ať je tato podstata *jakákoliv*, je u obou *stejná*. Přísný vědec typu pana Skupnika by jistě nevylučoval ani možnost, že budniček menší má křídla určená geneticky, kdežto budniček větší se musí naučit mít křídla, ale my prostí biologové tuto hypotézu shledáváme zbytečně komplikovanou — důkaz, že tomu tak třeba je, holt musí předložit ten, komu se jednoduchost přičí. Nyní zkuste pečlivě vnímat: člověk a šimpanz si nejsou geneticky příbuzní na 97,4% jako budniček větší a budniček menší, nýbrž asi na 98,4%. Jakékoliv logické pravidlo, které jsme ochotni aplikovat na budnička většího a budnička menšího, například pravidlo, že dva stejné druhy jsou asi i stejně udělány, musíme o to nadšeněji aplikovat i na člověka a šimpanze. Že se ti dva liší víc než nějakí budničci? Ale *čím* se to měří, když se budničků nemůžete zeptat a víte jenom, že oni se taky navzájem nepletou? Možná budničci zase špatně rozlišují ty dva lidoopy, kteří na sebe v zoo koukají skrz mříže.

Člověk je jistě unikátní druh, tak jako každý jiný druh je unikátní. Hledáme-li univerzálie, ať už sociobiologické nebo biofyzikální, historickou unikátnost druhů tím nijak nepopíráme. Všechny druhy ovšem nejsou *stejně* unikátní — mírou jejich unikátnosti je jejich fylogenetická nepříbuznost. Gorila je unikátnější než člověk, orangutan unikátnější než gorila; jeden budníček ze dvou je unikátnější než jeden člověk ze dvou (dejme tomu *Homo troglodytes* a *Homo sapiens*). To, že v evoluci jednoho druhu rodu *Homo* existují „unikátní adaptivní mechanismy“, se nerozumí samo sebou a museli byste to dokázat; z blízké příbuznosti všech tří recentních druhů rodu *Homo* naopak vyplývá, že unikátní adaptivní mechanismy je rozumné hledat někde jinde. V rámci savců jsou dobrými kandidáty druhy opravdu unikátní, to jest izolované, třeba ptakopysk (*Ornithorhynchus anatinus*), hrabáč (*Orycteropus afer*) nebo kolokolo (*Dromiciops australis*).

Skupník píše, že evoluční kontinuita nedokazuje sdílení genetické výbavy. Ovšemže nedokazuje, to se ani dokázat nedá, to je totiž nulová hypotéza a musí se vyvrátit, aby mělo smysl říkat, že je to jinak. Nad otázkami dokazování, vyvracení, formulace hypotéz takových, aby se daly testovat, a jejich testování samotného by se vůbec měli sociální a kulturní vědci víc zamýšlet. Třeba by přestali argumentovat, že něco dosud nebylo dokázáno, a proto to není pravda (člověk úplně slyší činovníky klubu Sisyfos, ti vedou skoro stejné řeči), a místo toho by vymýšleli testovatelné alternativy. To, co způsobilo vznik sociobiologie člověka, byla prostá preference jednodušších hypotéz: má-li člověk zuby jako opice a játra jako opice, má jistě i lásku a víru jako opice. Vy dokažte, že to tak není; dokazuje se to složitější, neboť těžko chtít po mně, abych dokazoval své přesvědčení, že v evoluci člověka se nic moc nestalo a nějak dokumentoval existenci tohoto nic. Na mnohý aspekt lidského chování existuje několik alternativních sociobiologických hypotéz a nijak mě neuráží představa, že sociologie (v nejširším smyslu slova) předloží další. Tyto hypotézy nechť jsou testovány proti sobě a uvidíme, která vyhraje; často jistě ta nebiologická. Význam sociobiologie není v tom, že říká jakousi pravdu o světě, ale v tom, že umožňuje formulovat testovatelné hypotézy o jednotlivých dílčích problémech. Sociobiologové totiž, možná vás to překvapí, netráví život vzájemným ujišťováním, že smyslem bytí tvorů je proliferace genů, ale bádáním, jak to ten který konkrétní tvor konkrétně dělá, což je přinejmenším zajímavější. Tvorové, kteří neproliferují své geny, neexistují, a pokud kdy existovali, už neexistují; výjimkou jsou pouze andělé.

Pokud převládající sociální a kulturní paradigmatu neumožňují to, co sociobiologie umožňuje (což bych vyvozoval z faktu, že sociální a kulturní vědci obvykle žádné falzifikovatelné hypotézy neformulují a volají, že tam u nich to ani nejde, stejně jako tam u nich nejde publikovat v mezinárodním vědeckém periodiku), pak asi nejde o paradigmatu vědecky plodná.

Což ovšem vadí pouze tehdy, domníváte-li se, že antropologie je/bude/má být věda.

k poznámkám o sociobiologii PADLÝ GURU

Jaroslav Skupník

Své *Poznámky* Zrzavý otevírá upozorněním, že spor o sociologii člověka, se „vede všude, už léta“. Naznačuje tím, že je to spor jaksi vyčpělý a zbytečný. Dá se ale také říct, že dlouhodobá fascinace odborné i laické veřejnosti „přirozeností člověka“ je sama o sobě zajímavým kulturním fenoménem, a tudíž logicky předmětem zájmu kulturní a sociální antropologie — a také všude a už léta. Nicméně nebudu se tady opakovaně pokoušet o podání antropologického vysvětlení tohoto jevu, neboť by se to biologovu uchu mohlo opět jevit jako „obecné řeči“, byť antropologa nesmírně zajímá, proč si příslušníci určité kultury myslí, že se podobají třeba termitům, a jak takovému přesvědčení souvisí s dalšími představami o jejich společnosti a s jejím fungováním.

Je ovšem také mnoho bodů, ve kterých spolu se Zrzavým, zdá se, souhlasíme: i mně, stejně jako jemu, připadá radostnější oddávat se sexu než fenomenologickému závorkování. Jenom si nejsem jist, jestli jsem při tom zvířetem. Ale mohu se pokusit tuto hypotézu přímým experimentováním v terénu verifikovat či falzifikovat, jak Zrzavý v závěru svých *Poznámek* v připomínce o podstatě metod vědeckého poznání přísně nabádá. Uznávám, že takovýto směr bádání o tom, „jak to ten který tvor konkrétně dělá“, by i mně připadal zajímavý. Nicméně jako antropolog si spíše musím položit otázku, jak to, že lidskou sexualitu vůbec pokládáme za animální? Že by to mělo co dělat s kulturní distinkcí člověk–zvíře a **společenskou manipulací** s lidskou sexualitou tak, aby jejím regulováním bylo dosahováno pro společnost podstatnějších cílů, než je pouhá gratifikace jedince?

Od Zrzavého se nám také dostalo sdělení — jak se domnívá možná překvapivého — že sociobiologové netráví život „vzájemným ujišťováním“ se o pravdivosti svých tvrzení, ale konkrétním empirickým bádáním. Chtěl bych ujistit pana Zrzavého, že antropologové také „netráví život vzájemným ujišťováním se“ o tom, jak se věci, včetně lidské sexuality třeba, když už jsme ji tady zmínili, asi mají. A to přes to, že všichni v jejich okolí — od návštěvníků místní restaurace po vědecké specialisty — v tom mohou být zajedno. Takovému neproblematické unisono jim zavání kulturní předsudečností etnocentrismu. A tak odjíždějí do končin, kde všichni jsou naopak zajedno v tom, že věci se mají úplně jinak, a s těmito lidmi žijí a sdílejí jejich, pro ně outsidersy z počátku zdánlivě nesmyslný, pohled na svět. A díky